

Key words: requirements for theories, test theories, «badeyna theory» of knowledge, «searchlight theory» of knowledge, universal and individual concepts, strictly universal and strictly existential theory.

УДК – 340.15(73) «1933/45»

І. В. ДОЛМАТОВ

Іван Володимирович Долматов, кандидат юридичних наук, доцент Національної академії «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАНОВИЩА «НОВОГО КУРСУ» ПРЕЗИДЕНТА США Ф. РУЗВЕЛЬТА

Початок ХХ ст. ознаменувався для Сполучених Штатів Америки економічним зростанням зі стабільною економічною ситуацією. США були в числі найбільш економічно благополучних країн, і більш того, без особливих зусиль змогла виграти у Європи її титул світового економічного центру. Світові держави буквально розступалися перед економічним потенціалом цієї країни, тому що вона розвивалася швидше за всіх і більше всіх. Однією з причин такого вибухового успіху можна назвати її роль в Першій світовій війні. Як союзник країн Антанти вона поставляла їм своє озброєння і боєприпаси, тим самим отримуючи величезний прибуток. Також потрібно врахувати той факт, що війна тільки побічно торкнулася берегів Америки – адже поки Євразія «перебувала у вогні», Америка розвивалася далі, поки Євразія намагалася відновитися після війни, Америка була вже на голову вище всіх. Теорія «процвітання», як вічно процвітаючої країни, лягла в основу розвитку США в ті роки. Експорт, швидке зростання промислового виробництва, великий запас виробленого капіталу, високоспеціалізована праця – все це вмещала в себе успішна економічна ситуація країни, а її перспективи були ще більш райдужними, в яких не знаходилося місця думкам про крах. Але історія повернулася таким чином, що в 1929 р. вдарила світова економічна криза, яка не залишила без уваги і нашого світового лідера. Дефіцитний попит споживачів на товари і послуги призвів до порушення громадського відтворення, просто кажучи, вироблена маса товару залишалася нереалізованою, не знайшовши свого покупця. Це стало причиною банкрутств багатьох торгових підприємств, транспортних компаній, а також негативно позначилося на банках, промисловості та сільському господарстві. Падіння курсу змусило людей в найкоротші терміни переводити свої заощадження в більш стійкі активи – золото, щоб зменшити втрати. Стрімко зростало безробіття, заробітна плата впала більш ніж на 50 %, населення голодувало, ситуація в країні погіршувалася все більше і більше. Мітинги та страйки вразили країну, люди обурювалися і нарікали, чому держава не приймає рішучих заходів з виходу із згубної для нації кризи. А ця статичність державних органів щодо дій до порятунку країни від повного краху пояснювалася тим, що вони припускали здатність економіки до автоматичного врегулювання. Глава країни Герберт Гувер, який вступив у 1929 р. на пост президента, вважав, що США зможуть впоратися з кризою, для цього потрібно всього 60 днів, і обмежився лише введенням торгового протекціонізму. Але, на жаль, недалекоглядність тодішнього президента поглибила незадовільне становище у державі, його обіцянку про швидке подолання кризи не було здійснено, і Америка ще більше впала в глибоку економічну депресію. У 1933 р. на пост глави держави був обраний Франклін Делано Рузвельт, який на додачу до свого титулу отримав «важку спадщину». Бідність мільйонів людей загрожувала громадським вибухом. Створювалися фашистські й анархістські партії, активізувалася злочинність, мафія, що розбагатіла на чорному ринку спиртних напоїв в умовах «сухого закону», підгинала під себе цілі міста і підкуповувала державних мужів. Рузвельт розуміє гостру потребу в радикальних заходах і розробляє широку програму, яку він називає «New Deal», або «Новий курс».

Аналіз наукових досліджень і публікацій свідчить про те, що великомасштабній програмі «Нового курсу», розробленій Ф. Д. Рузвельтом, приділяли увагу численні вітчизняні та закордонні науковці. До них належать праці О. М. Ригіної, Б. Фолсома, В. Г. Графського, М. Аксенова тощо. Але в кожного з них своє бачення змін, які були проведені Ф. Рузвельтом. Так, історик Бертон Фолсом¹ розвінчує ідилічну легенду про Новий курс Франкліна Рузвельта – економічну політику, яка нібито врятувала капіталізм в умовах безпрецедентної всесвітньої економічної кризи. Згідно з Фолсом, програми Нового курсу гальмували відновлення економіки, відрізняючись хаотичним плануванням і марнотратними державними витратами на тлі безпрецедентного підвищення податків. Автор аналізує реалізацію декількох найбільш масштабних і шкідливих програм: діяльність адміністрації відновлення національної промисловості, із адміністрації регулювання сільського господарства, корпорації фінансування реконструкції і двох управлінь громадських робіт. Хоча інші вчені загалом підкреслюють переваги і заслуги Рузвельта на шляху змін у США.

Мета статті полягає в тому, щоб висвітлити особливості правового становлення «Нового курсу» президента США Ф. Рузвельта. Для цього слід висвітлити такі питання:

– дати соціально-правову характеристику США періоду «Нового курсу» Ф. Рузвельта;

- проаналізувати правові засади, на яких базувався «Новий курс» Ф. Рузвельта;
- використати історичний досвід «Нового курсу» Ф. Рузвельта.

Починаючи виклад нового курсу Ф. Д. Рузвельта, слід розділити їх на кілька етапів:

Перший етап «Нова угода» – «Новий курс».

Критикуючи перед виборами політику республіканців, Ф. Д. Рузвельт балотується від Демократичної партії і пропонує своїм виборцям багатогранну програму «нового курсу». Суть цієї угоди полягає в такому: якщо населення погоджується підтримувати державну владу, то вона, в свою чергу, обіцяє чинити тиск на великих капіталістів, щоб ті поділилися часткою своїх доходів з бідними людьми, які страждають від наслідків жорстокої кризи¹. На противагу попередньому президенту США Герберту Гуверові Рузвельт підтримував державне регулювання економіки. Як він сам казав: «Для мене є безсумнівним те, що країна повинна серйозно змінитися протягом життя одного покоління. Історія вчить, що нації, у яких це час від часу відбувається, позбавлені революції».

Основне завдання президента, як він сам вважав, уникнути громадського розриву, і з цим погодилося 23 млн співгромадян (з 40 млн), тих, хто проголосував за нього. Він вирішив втілити в реальність програму «ста днів», після якої нація заживе новим життям, кращим життям, без голоду й бідності.

- Банківська і фінансова сфера

Першим етапом «Нового курсу» стали заходи, пов'язані з банківською і фінансовою сферою. По-перше, було введено заборону на вивезення золота за кордон. Таким чином держава передбачала збільшити золоті резерви країни. Також було зупинено обмін банкнот на золото. Більш того, всі банки США були закриті, незважаючи на невдоволення багатьох політиків, які вимагали їх націоналізацію. Але президент не погодився на це і незабаром вийшов «Надзвичайний закон про банки», що відродив отримання урядових кредитів з федеральної резервної системи, попри те, що це дозволялося тільки найбільшим банкам. Реконструктивна корпорація, заснована ще при президентові Гуверові, збільшила свої операції: сума позик досягла позначки в 6 млрд дол., що привело до зміцнення банківської системи². Що стосується фінансових ресурсів, то держава відмовилася від золотого стандарту, вилучило золото з обігу та здійснила девальвацію долара, щоб збільшити його приплив. Результатом цих перетворень стало збільшення промислового, а не позичкового капіталу через розподіл доходу в його бік. Дані зміни також сприятливо позначилися на кредитній сфері – зменшили заборгованість монополій уряду, збільшили експорт країни, зупинили численні банкрутства³. Держава також узаконує заходи захисту вкладів від ризику через біржові спекуляції і створює компанію, відповідальну за страхування банківських вкладів молодих акціонерів та вкладників.

- Промислова сфера

Одним із найважливіших законів нової програми став «Закон про відновлення національної промисловості» 1933 року. Перший його розділ містив статті, пов'язані з заходами відновлення економіки країни і виведення її з тривалого спаду. Задля цієї мети держава передбачала йти шляхом встановлення правил конкуренції, зайнятості та найму.

Друга частина закону встановлювала структуру оподаткування та фонд громадських робіт. «Закон про відновлення національної промисловості» регламентував граничний рівень зростання цін, величину заробітної плати, тривалість робочого дня, а також встановлював товарні квоти, щоб уникнути сильного зниження цін на них. Більш того, закон санкціонував об'єднання в профспілки для робітників і дозволяв службовцям укладати колективний договір з підприємцями.

- Безробіття

Оскільки одним із факторів, що стимулювали депресію, був надзвичайно високий рівень безробіття, було створено спеціальні трудові табори для молодих людей від 18 до 25 років. Вони припускали деякі робочі місця для молоді з метою збільшення робочої сили і трудового потенціалу країни. Такі табори стали дуже популярними, чисельність молодих людей, які перебувають в них, могла досягати 250 тисяч чоловік. Тут підопічні отримували безкоштовне харчування, житло, формений одяг та гроші у розмірі одного долара на день⁴. Молодь очищала ліси, займалася лісонасадженням, ремонтувала дороги і т.д.

У 1933 р. також приймається закон про створення Управління долини Теннессі (ТВА). Для будівництва гребель і гідроелектростанції були необхідні тисячі робочих рук, але оскільки безробітних людей було дуже багато, і навіть у надлишку, питання про те, хто займе ці робочі місця, не виникало. Також набирає чинності закон про Федеральну адміністрацію екстреної допомоги (ФЕРА), за яким 500 млн дол. було спрямовано на організацію громадських робіт влади і допомогу продовольством, одягом самотнім людям похилого віку, хворим, інвалідам та сиротам.

- Сільське господарство

У 1933 р. Конгрес приймає «Закон про регулювання сільського господарства» і створює Адміністрацію регулювання сільського господарства, мета якої – виконання запропонованих правил усіма фермерами. Держава домоглася підвищення цін на сільськогосподарську продукцію декількома способами. По-перше, вимагалось скорочення числа посівних площ і поголів'я худоби. По-друге, за кожен незасіяний гектар фермеру надавалися компенсація і премія, які залучалися за рахунок податку на компанії, податку на борошно та податку на бавовняну пряжу.

- «Сухий закон»

Ще одним заходом, хоча і менш важливим, але все ж дуже впливовим, є відміна «сухого закону» 1920 року. Цим ходом Рузвельт примножив свою популярність серед населення⁵. Ще будучи кандидатом на

пост президента США, він обіцяв дозволити вільний продаж спиртного. І стримавши своє слово, домігся абсолютного результату. Крім того, скасування «сухого закону» позбавило мафію значної частки доходів, тим самим стримуючи її дії.

Сукупність заходів, вжитих Рузвельтом, оживила економіку, дала країні змогу зупинити економічний спад у виробництві і, більш того, домоглася його зростання. Однак при цьому рівень безробіття залишався високий, інфляції навіть зросла, а федеральна скарбниця виявилася фактично порожньою через реформи, пов'язані з фінансуванням і матеріальною допомогою. Американське суспільство було досі розділене, а службовці, які отримали право на об'єднання в профспілки, виступали на страйках. Все це стало стимулом почати нові заходи, які б зменшили вплив лівих сил у робітничому русі, а також вдосконалювали і перетворювали вже існуючі реформи. У 1935 р. починається другий етап «Нового курсу» Ф. Д. Рузвельта⁶.

Другий етап «Нового курсу» – «Національний закон про регулювання трудових відносин».

У ситуації, що склалася, уряд США повинен був повною мірою приділити увагу інтересам робітничого класу. Організація робітників і службовців, що виникла раніше, – Ліга об'єднаних фермерів – лякала своєю численністю, і Рузвельт розумів: якщо він не зможе задовольнити бажання бунтівного робітничого класу, його реформістська система може закінчитися крахом⁷. Так, одним із нововведень став «Національний закон про регулювання трудових відносин», що остаточно закріпив право на страйки і будь-які інші способи боротьби за свої права, здійснювані мирним шляхом. Також цей закон передбачав допомогу, яка надається державою, людям похилого віку та недієздатним людям, вдовам і сиротам.

– «Закон про соціальне забезпечення»

Цей закон систематизував пенсійні виплати та допомоги з безробіття. Пенсія встановлювалася з 65 років, а коло одержувачів, розміри й строки виплат детерміновані законодавчим апаратом. Норми пенсійного забезпечення були єдині на всій території країни.

– «Закон про справедливі умови праці»

Даний закон врегулював заробітну плату і робочі години. Встановлено мінімальну заробітну плату – 25 центів на годину – з підвищенням її до 40 центів в наступні сім років. Максимальний робочий тиждень був встановлений в 44 години з подальшим скороченням протягом трьох років до 40 годин. Також було введено заборону на дитячу працю.

– Житлове питання

Не залишено без уваги і житлове будівництво. Уряд створює два нові органи – Федеральну будинкову адміністрацію і Корпорацію домовласників-позичальників. Важливість першого полягала в затвердженні державних стандартів якості житлового будівництва, другий же відповідав за підтримку і стимулювання іпотечно-кредитування. За два перших роки після початку функціонування даних органів позики за іпотекою збільшилися з 5–10 до 30 років, а кількість громадян, які мали власне житло, зросла з 40 % до 66 % населення⁸.

«По всій країні чоловіки і жінки, забуті в політичній філософії уряду, дивляться на нас, чекаючи вказівок, що їм робити, і справедливішого розподілу національних багатств. Я обіцяю новий курс для американського народу. Це не просто політична кампанія, це заклик до зброї», – з такими словами Ф. Д. Рузвельт вступає на пост президента США і починає програму «Новий курс», – з такими словами Ф. Д. Рузвельт вступає на пост президента США і починає програму «Новий курс», головна мета якої – поставити країну на ноги після світової економічної кризи. Оцінюючи цю кампанію, необхідно підкреслити, що вона відповідала історичній епосі затвердження державно-монополістичному капіталізму і відображала тенденцію переходу США на стадію ГМК. Завдяки втручання держави в економіку, країна змогла вибратися з кризи. При проведенні політики «Нової угоди» Рузвельт залишився толерантним до всіх верств суспільства, врахував інтереси і зробив поступки робітникам та фермерам. Однак не можна сказати, що ця програма є переходом до соціалістичного планування, а саме, приватна власність залишилася незмінна, не було націоналізовано жодного підприємства і банку.

Ще одним наслідком проведення даної політики стало зростання значущості великої буржуазії, вона має вплив у всій економічній сфері і зачіпає промисловість, аграрний сектор і банківську систему. Концентрація виробництва і банків збільшилася, найбільш сприятливою програма позначилася на групах монополістичного капіталу США.

Водночас не можна упустити той факт, що програма «Новий курс» не була прийнята всіма громадянами країни. Так, похитнули вірність її постулатів прихильники старих методів антиробочого законодавства. Опозиція посилилася з послабленням економічної кризи, а це, в свою чергу, призвело до анулювання або порушення деяких законів. Американська Ліга свобода, наприклад, вимагала державного невтручання, зниження податків на великий капітал і перехід до жорсткого курсу щодо трудящих.

В основному політика Рузвельта містить риси ліберально-реформістського варіанта розвитку державно-монополістичного капіталізму. Найважливішим інструментом став державний бюджет, який фінансував множинні соціальні і політичні проекти. З плином часу «Новий курс» зайняв гідне місце серед ліберально-демократичних сил, завдяки чому в наступному переобранні Ф. Д. Рузвельт знову здобув перемогу і був обраний на пост президента на другий термін.

¹ Александров В. В. Новейшая история стран Европы и Америки 1918–1945 гг. / В. В. Александров. – 3-е изд. – М., 2010.

² Аксенова М. История XX века. Зарубежные страны / М. Аксенова // Новая сделка. – 2012. – № 1. – С. 136–139. – С. 137.

³ Фолсом Б. Новый курс или кривая дорожка? Как экономическая политика Ф. Рузвельта продлила Великую депрессию / Бертон Фолсом ; пер. с англ. А. Плисецкой ; под науч. ред. А. Куряева. – М. : Мысль, 2012. – 352 с.

⁴ Графский В. Г. Всеобщая история права и государства : учеб. для вузов / В. Г. Графский. – М. : Норма, 2014.

⁵ Маркова А. Н. История мировой экономики. Хозяйственные реформы 1920–1990 гг. / А. Н. Маркова. – М. : ЮНИТИ, 2011.

⁶ Рузвельт Ф. Беседы у камина / пер. с англ. А. А. Шаракшанэ : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://sharakshane.narod.ru>

⁷ Макконнелл К. Р. Экономикс / К. Р. Макконнелл, С. Л. Брю. – М. : Республика, 2012.

⁸ Ригіна О. М. Історія держави і права Сполучених Штатів Америки: Новітній час (1914–2008 рр.) : курс лекцій / О. М. Ригіна. – Дрогобич : Вид-во «Коло», 2011. – 326 с.

Резюме

Долматов І. В. Особливості правового становища «Нового курсу» президента США Ф. Рузвельта.

У статті розглядається великомасштабна програма «Нового курсу», розроблена Ф. Д. Рузвельтом, її особливості та структура, адже вона є прикладом однієї з найвідоміших і ефективних реформ у світовій історії і залишається актуальною донині. Показано, як завдяки Рузвельту і його системі Америка вийшла з економічної ями, відновила функціонування і змогла повернути колишнє лідерство.

Ключові слова: США, «Новий курс» Рузвельта, «Велика Депресія», ліберально-демократична орієнтація, державне централізоване планування і стимулювання економіки, антимонопольне законодавство, надвиробництво.

Резюме

Долматов І. В. Особенности правового становления «Нового курса» президента США Ф. Рузвельта.

В статье рассматривается крупномасштабная программа «Нового курса», разработанная Ф. Д. Рузвельтом, ее особенности и структура, ведь она является примером одной из самых известных и эффективных реформ в мировой истории и остается актуальной донныне. Показано, как благодаря Рузвельту и его системе Америка вышла из экономической ямы, возобновила функционирование и смогла вернуть былое лидерство.

Ключевые слова: США, «Новый курс» Рузвельта, «Большая Депрессия», либерально-демократическая ориентация, государственное централизованное планирование и стимулирование экономики, антимонопольное законодательство, переизобилие.

Summary

Dolmatov I. Features of the legal becoming of the «New course» of president of the USA Franklin Roosevelt.

in the article is examined the large-scale program «the New course», worked out Franklin Roosevelt, its features and structure, in facts it is the example of one of the known and effective reforms in the world history and it remains actual to this day. It is shown, as due to Franklin Roosevelt and went out his system Americans economic pit, renewed functioning and was able to turn former leadership.

Key words: USA, “New course” reforms of President Franklin Roosevelt, “Great Depression”, the liberal democratic orientation, Centralized state planning and U.S. economy stimulus, Antitrust law, over production.

УДК - 340.15(477)“1917/20”

Н. І. ДОЛМАТОВА

Наталія Іванівна Долматова, кандидат юридичних наук, доцент Міжнародного гуманітарного університету

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ УКРАЇНИ (1917–1920)

Державотворча діяльність політичних партій України відбувалась під час важкого історичного періоду. Так, протягом всієї Української революції 1917–1920 рр. в Україні активно діяла велика кількість політичних партій різних напрямів – від крайніх правих, буржуазних, до лівих, соціалістичних. Особливість полягала в тому, що тут діяли як суто українські національні, так і загальноросійські партії.

Важлива роль у політичному житті тогочасної України належала партіям соціалістичної спрямованості. На початковому етапі Української революції російські есери і меншовики були найбільш численними та впливовими серед загальноросійських політичних партій в Україні. Вони брали активну участь у створенні Рад робітничих, солдатських та селянських депутатів і керували діяльністю багатьох з них, активно працювали в міських думах, земствах, громадських організаціях та упродовж усієї революції користувалися необмеженим впливом у профспілках.

Таким чином, вивчення діяльності політичних партій України є актуальним через їх вагомий вплив на розв’язання основних завдань Української революції: державотворчого, робітничого, аграрного та інших соціально-економічних і політичних питань. Доля революції певною мірою залежала від ставлення російсь-